

Bánné Mészáros Anikó

Református Pedagógiai Intézet és a Károli Gáspár Református Egyetem

A 6. pedagógus kompetencia és teljesítésének megítélése – egy kutatás tükrében

A pedagógusok felé megfogalmazott szakmai elvárásokat az ún. pedagógus kompetenciák írják le. A kilenc kompetencia közül a 6. a Pedagógiai folyamatok és a tanulók személyiségfejlődésének folyamatos értékelése, elemzése témakört öleli fel. Ennek teljesülését vizsgáltuk egyetemi képzésben részt vevő és gyakorló pedagógusok körében.

Bevezetés

A pedagógus kompetenciák meghatározására a 2000-es évek közepén az ELTE Neveléstudományi Tanszékén tették meg az első lépéseket. A 2005-ben kidolgozott kompetenciákhoz 2008-ra elkészültek a különböző szinteket jelző sztenderdek is. A magyar és nemzetközi kutatási eredményekre támaszkodva több szerző is megfogalmazta a pedagógus kompetenciák mibenlétét (Kotschy, 2011, 2014). Meghatározásuk szerint „A tanári, pedagógusi (vagy pedagógiai) kompetenciák azoknak a pszichikus képződményeknek, a tudásnak, az attitűdöknek és a képességeknek az összességét jelentik, amelyek alkalmassá teszik a pedagógusokat arra, hogy tevékenységüket eredményesen elláthassák.” (Kotschy, 2011).

A pedagógus kompetenciákat 2013-ban rendeletben (8/2013. [I. 30.] EMMI rendelet) rögzítették. Az elvárások teljesülését az oktatási intézményen belül az önértékelés, külső szereplők által a tanfelügyelet és a minősítési folyamat során vizsgálják.

A kilenc kompetencia közül a 6. a Pedagógiai folyamatok és a tanulók személyiségfejlődésének folyamatos értékelése, elemzése témakört öleli fel. Ez a kompetencia 10 indikátorra (alterületre) van felbontva:

- „6.1. A tantervi tartalmakat a gyermekek, a tanulók egyéni pedagógiai-pszichológiai szükségleteihez is igazodva eredményesen és adaptívan alkalmazza.
- 6.2. Változatos pedagógiai értékelési módszereket alkalmaz, a nevelési-oktatási folyamatban célzottan alkalmazza a diagnosztikus, a fejlesztő és összegző értékelési formákat.
- 6.3. Az adott nevelési helyzetnek megfelelő ellenőrzési-értékelési módszereket használ.
- 6.4. Pedagógiai céljainak megfelelő ellenőrzési, értékelési eszközöket választ vagy készít.
- 6.5. A gyermekeknek, a tanulóknak személyre szabott értékelést ad.

6.6. A gyermeki, a tanulói tevékenység rendszeres ellenőrzésének eredményeit szakszerűen elemzi, értékelésüket rendszeresen felhasználja fejlesztési céljainak, feladatainak kijelölésében.

6.7. Az értékelési módszerek alkalmazása során figyelembe veszi azok várható hatását a gyermekek, a tanulók személyiségének fejlődésére.

6.8. A gyermekek, a tanulók számára adott visszajelzései rendszeresek, egyértelműek, tárgyilagosak.

6.9. Elősegíti a gyermekek, a tanulók önértékelési képességének kialakulását, fejlődését.

6.10. Az intézményi pedagógiai programmal összhangban alkalmazott pedagógiai ellenőrzési és értékelési rendszert és módszereket, azok szempontjait megismerteti a gyermekekkel, a tanulókkal, a szülőkkel.”

és ezek gyakorlati teljesülésének mértéke jelzi az adott pedagógus kompetenciáját (Oktatási Hivatal, 2019a).

A pedagógiai értékelés fogalma röviden meghatározva: „...visszajelentések elmélete és gyakorlata” (Brassói, Hunya és Vass, 2005), míg Báthorynál (1997. 223.) bővebben kifejtve „...a pedagógiai értékelésben visszajelentéseket szervezünk, azaz összefüggéseket keresünk a tanítás-tanulás eredményéből – voltaképpen a tanulóban kialakult változásokból – kiindulva a célrendszerrel, a tanítási-tanulási folyamattal, a környezetről és a tanulóval, hogy a tanítás-tanulás egész rendszerét optimalizálhassuk, javíthassuk”, „...az értékelés a tanítás-tanulás olyan rendszerkomponense, mely az egész rendszer működésére kihat”, „Olyan funkciót tölt be ebben a struktúrában, mint a hormonrendszer az élő szervezetekben”.

A kilenc pedagógus kompetencia teljesülését bevezetésüket követően Lévai (2014) és Eszenyiné (2018) vizsgálta. A témánkul szolgáló pedagógiai értékelés kompetenciát Cserné dr. Adermann (2015) kutatta, melynek során arra jutott, hogy a pedagógusok értékelési kompetenciái fejlesztésre szorulnak.

A 2013-ban bevezetett pedagógus kompetenciák közel egy évtizede határozzák meg a pedagógusok munkáját és mutatnak irányt a pedagógusképzésben, így indokoltnak tartottuk ezek kutatását.

Munkánk célja az volt, hogy átfogó képet kapjunk a 6. kompetencia indikátorainak teljesítéséről a mindennapi pedagógiai munkában, illetve arról, hogy hogyan ítélik meg ezek teljesíthetőségét a pedagógus hallgatók.

A témába vágó előzetes kutatásaink alapján (Bánné, 2022) az alábbi hipotéziseket fogalmaztuk meg:

1. A 6. kompetenciát, amely a pedagógiai értékelés témakört írja le, a pedagógusok nem a „legfontosabbak” között tartják számon.
2. Lényeges különbségek vannak a 6. kompetencia indikátorai teljesítésének megítélésében.
3. A 6.6. indikátor által leírt „A gyermeki, tanulói tevékenység rendszeres ellenőrzésének eredményeit szakszerűen elemzi, értékelésüket rendszeresen felhasználja fejlesztési céljainak, feladatainak kijelölésében” elvárás teljesítése alacsony szintű (6-os skálán 3,00 alatti).

Összeállítottunk egy átfogó kérdőívet, melyben megkérdeztük a kitöltőket a 9 pedagógus kompetencia és részletesen a 6. kompetencia 10 indikátorával kapcsolatban. A kérdőívet online formában tettük közzé. A felmérés nem reprezentatív, kitöltői a pedagógustársadalom jelenlegi és reménybeli tagjai közül véletlenszerűen kerültek ki. A kitöltésére felkértünk a Református Pedagógiai Intézet szolgáltatási területéhez tartozó, református intézményekben dolgozó gyakorló pedagógusokat, a Károli Gáspár Református Egyetem Pedagógiai Karának hallgatóit, akik között voltak a pályára még csak most készülők,

illetve gyakorló pedagógusként szakvizsgás képzésben részt vevők. Érkezett néhány kitöltés a közösségi oldalakon közzétett felhívás hatására is. Mivel kérdőívünkkel döntő többségükben (97,22%) református intézményben dolgozó és/vagy tanuló pedagógusokat értünk el, így kimondható, hogy a kapott eredmények a református intézmények pedagógusaira jellemzőek.

Kutatásunkban 257 fő vett részt. A kérdőívet kitöltők 83,27%-a gyakorló pedagógus, 9,34%-a szakvizsgás képzésben részt vevő és 7,39%-uk hallgató volt (a továbbiakban státuszcsoportok). Munkakörüket tekintve a kitöltők harmada tanító, másik harmaduk középiskolai, ötödük általános iskolai tanár volt és közel 10%-ot tett ki az óvodapedagógusok aránya. Intézményük településtípusa szerint a kérdőívet kitöltők fele városi, ötödük budapesti, közel ötödük községi oktatási intézményben dolgozik. Felmértük azt is, hogy a kitöltők „átestek-e” már és hány alkalommal intézményi önértékelésen, tanfelügyeleten vagy minősítésen. Feltételeztük, hogy ezen alkalmak befolyással lehetnek a vizsgált indikátorok teljesítésére.

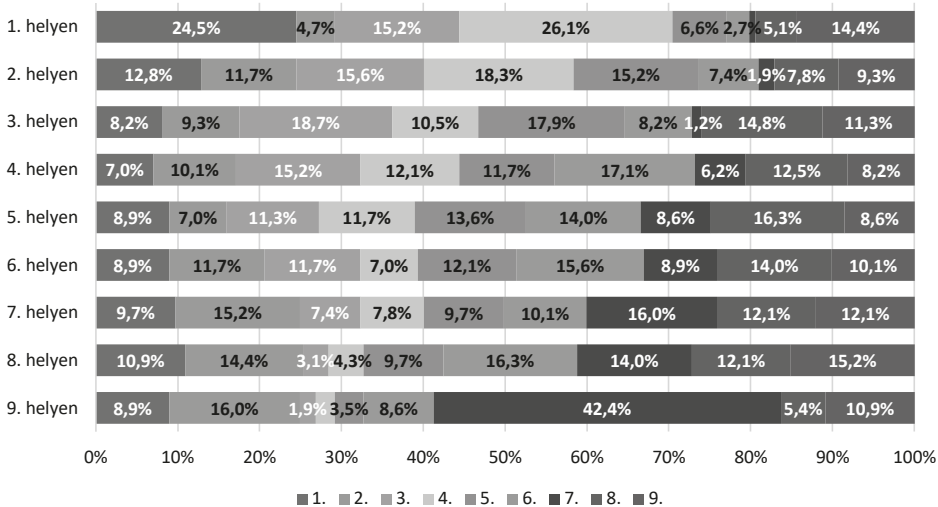
Az eredmények bemutatása során, ahol lényeges különbségek rajzolódtak ki az egyes csoportok eredményei között, ott azokra is kitérünk.

Eredmények

A 6. pedagógus kompetencia a fontossági sorrendben

Kértük a kérdőív kitöltőit, hogy a 9 pedagógus kompetenciát rendezzék fontossági sorrendbe. A kérdésfeltevésnél hangsúlyoztuk, hogy természetesen mind a 9 kompetencia azonos fontossággal bír, de kíváncsiak vagyunk a kitöltők szubjektív véleményére. A 257 kitöltő szinte mindegyike más-más sorrendet adott meg. Az 1. ábrán nyomon követhető az egyes kompetenciák helyének alakulása a 9 lehetséges hely valamelyikén.

Az egyes kompetenciák aránya a kompetenciák sorrendjében az összes kitöltő körében

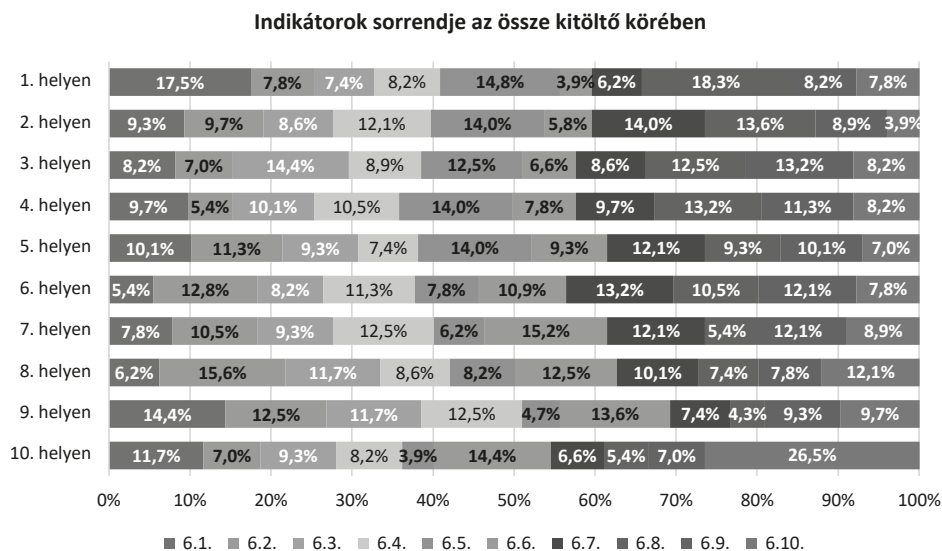
1. ábra. Az egyes kompetenciák aránya a kompetenciák sorrendjében az összes kitöltő körében

A kutatásunk témájául szolgáló 6. kompetenciát (Pedagógiai folyamatok és a tanulók személyiségfejlődésének folyamatos értékelése, elemzése) a kitöltők nagy hányada csupán a 4–8. helyek valamelyikére tette (1. helyre csupán 2,7%, a 2. helyre 7,4%), vagyis ez nem tartozik a legfontosabbnak vélt kompetenciák közzé, így első feltevésünk beigazolódott. (A státuszcsoportokban is hasonló eredményre jutottunk.)

A 6. kompetencia indikátorainak fontossági sorrendje

Kértük a kitöltőket, hogy a 6. kompetencia 10 indikátorát is rendezzék fontossági sorrendbe.

Áttekintve az indikátorok sorrendjét nagyon változatos képet láttunk (2. ábra).

2. ábra. Indikátorok sorrendje az össze kitöltő körében

A 6.1. indikátor a kitöltők egy részénél a sor elején (17,5%) mint legfontosabb indikátor, ugyanakkor a sor végén mint legkevésbé fontos indikátor is hangsúlyosan (14,4% és 11,7%) jelen volt. A 6.2. indikátorra az 5-9. helyek valamelyike volt jellemző. A 6.3. és a 6.4. indikátor minden helyen közel azonos arányban fordult elő. Az 6.5. indikátor jellemzően az 1-5. helyek valamelyikére került. A 6.6. indikátor a mezőny második felében, általában a 6-10. helyek valamelyikén szerepelt.

A 6.7. indikátor helye változó volt, a 2.-8. hely a jellemző. A 6.8. indikátor határozottan uralta az 1. helyet, és gyakorisága az 5. helyet követően csökkent.

A 6.9. indikátor aránya a 3-9. helyen jelentős. A 6.10. indikátor úgy tűnik, hogy ha az adott kitöltőnél nem került az 1. helyre (7,8%-nál igen), akkor már csak a 3. helyen gondoltak rá újra (8,2%). Ez az indikátor jellemzően a sorban az utolsó helyen állt, a kitöltők negyede ide tette.

Összességében a diagram azt mutatja, hogy a 6.5. (Személyre szabott értékelés adása) és 6.8. (A gyermekek, a tanulók számára adott visszajelzései rendszeresek, egyértelműek, tárgyilagosak) indikátorokat általában a sor elejére, a legfontosabbak közé, míg a 6.6. (A gyermeki, a tanulói tevékenység rendszeres ellenőrzésének eredményeit szakszerűen elemzi, értékelésüket rendszeresen felhasználja fejlesztési céljainak, feladatainak

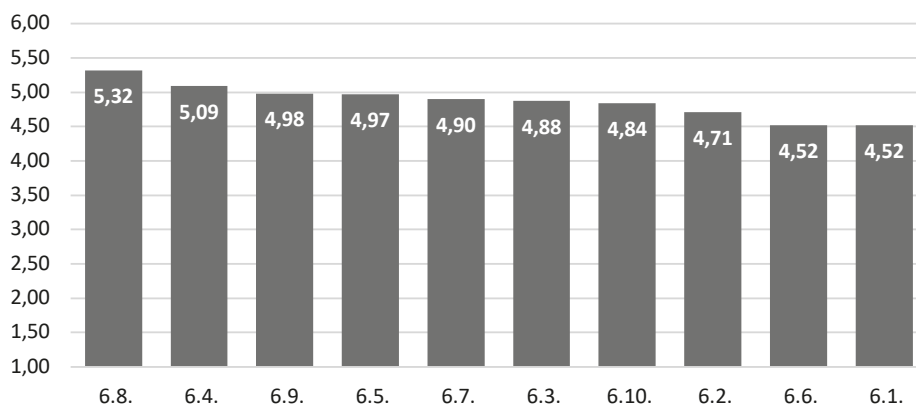
kijelölésében) és 6.10. indikátort (Az intézményi pedagógiai programmal összhangban lévő értékelési módszereket alkalmaz és ezeket ismerteti a tanulókkal, szülőkkel) kifejezetten a kevésbé fontosaknak fenntartott helyekre tették. A 6.1. indikátor (A tantervi tartalmakat a gyermekek, a tanulók egyéni pedagógiai-pszichológiai szükségleteihez is igazodva eredményesen és adaptívan alkalmazza) megítélése volt a leginkább megosztó.

A 6.2. (változatos értékelési módszerek), a 6.7. (Az értékelési módszerek alkalmazása során figyelembe veszi azok várható hatását a gyermekek, a tanulók személyiségének fejlődésére.) és a 6.9. (Elősegíti a gyermekek, a tanulók önértékelési képességének kialakulását, fejlődését) indikátorokra se az elsőség, se az utolsó helyre kerülés nem volt jellemző, jellemzően a 2-9. hely valamelyikére kerültek, míg a 6.3. (Az adott nevelési helyzetnek megfelelő ellenőrzési-értékelési módszereket használ.) és a 6.4. (Pedagógiai céljainak megfelelő ellenőrzési, értékelési eszközöket választ vagy készít) indikátor minden a kilenc helyen közel azonos arányban volt jelen.

A 6. kompetencia indikátorainak teljesítése

Kíváncsiak voltunk arra, hogyan látják a kitöltők, hogy a gyakorlati munkájuk során milyen mértékben képesek/lesznek majd képesek, ha pályára lépnek, a 6. kompetencia indikátorainak elvárásait teljesíteni. A válaszokat 1-6-ig terjedő skálán jelölték be, ahol az 1-es a „Szinte egyáltalán nem vagyok/leszek képes”, a 6-os a „Maximálisan teljesíteni tudom”-ot jelentette. Az indikátorok teljesítésének mértéke minden indikátor esetében nagyon magasnak adódott, a maximális 6-os értékhez képest 4,52 és 5,32 közé esett (3. ábra).

**Az egyes indikátorok teljesítésének sorrendje
(Összes kitöltő)**

3. ábra. Az egyes indikátorok teljesítésének sorrendje

A viszonylag magas átlagértékek azt jelzik, hogy az indikátorokban megfogalmazott elvárásokat a kitöltők szubjektív megítélésük szerint, ha nem is maximálisan, de minden indikátor esetében magas szinten tudják teljesíteni.

Az egyes indikátorok átlagai között szignifikáns eltérés (95%-os konfidencia-intervallummal számolva) az alábbi táblázatban (1. táblázat) foglaltak szerint volt tapasztalható.

1. táblázat. Indikátorok teljesítésének szignifikanciája

Indikátorok teljesítésének szignifikanciája										
	6.8.	6.4.	6.9.	6.5.	6.7.	6.3.	6.10.	6.2.	6.6.	6.1.
6.8.			x	x	x	x	x	x	x	x
6.4.							x	x	x	x
6.9.								x	x	x
6.5.									x	x
6.7.									x	x
6.3.									x	x
6.10.										x
6.2.										
6.6.										
6.1.										

A legmagasabb értéket (5,32-es átlag), mely a 6.4. indikátor kivételével az összes többitől szignifikánsan magasabb érték, a 6.8. (a visszajelzések egyértelműek, tárgyilagosak) kapta, míg a legalacsonyabbat (4,52) a 6.1. (tantervi tartalmak) és a 6.6. (eredmények szakszerű elemzése) indikátorok. E két indikátor átlaga jellemzően szignifikánsan elmarad a sorban legalább két hellyel előttük állóktól. (Az indikátorokra a továbbiakban csak tartalmuk szerint utalunk.)

Feltételezésünk részben helyes volt abban a tekintetben, hogy a 6. kompetencia indikátorainak teljesítését különböző módon ítélik meg a kitöltők. Egyes indikátorok között szignifikáns eltérés is előfordult.

A 6.6 indikátor elvárásai a legkevésbé teljesíthetőnek tűnnek (a 6.1. indikátorral azonos átlaggal), de ez az átlag magasabb, mint a hipotézisben feltételezett 3,00 érték.

Az egyes indikátorok elvárásainak teljesítése a különböző csoportokban

Az indikátorok teljesítésének megítélését tovább vizsgáltuk a különböző háttérjellemzők alapján képzett csoportokban.

A három státuszcsoport vizsgálatában (ANOVA, Tukey HSD teszt, $p < 0,05$) a Gyakorló pedagógusok és a Hallgatók csoportjának átlaga lényeges eltérést mutatott a 6.2., a 6.3, a 6.8. és a 6.10. indikátorok esetében.

A 6.2 és a 6.3. indikátorok a változatos pedagógiai értékelési és a változatos ellenőrzési-értékelési módszerek használatát, a 6.8 indikátor a tanulóknak adott rendszeres, egyértelmű és tárgyilagos visszajelzések adását várja el, a 6.10. indikátor pedig azt, hogy ezek összhangban legyenek az intézményi pedagógiai programban leírtakkal. Úgy tűnik, hogy ezen elvárásoknak való jövőbeni megfelelést a pedagógusként még nem dolgozó kitöltők kevésbé látják valószínűnek, mint a már pedagógusként dolgozók.

Az indikátorok teljesítésének átlaga a különböző munkakörökben dolgozóknál is mutatott némi eltérést (ANOVA, Tukey HSD teszt, $p < 0,05$).

A 6.5. indikátor esetében (A gyermekeknek, a tanulóknak személyre szabott értékelést ad) mind az óvodapedagógusok (5,28), mind a tanítók csoportjának átlaga (5,33) szignifikánsan magasabb volt, mint a középiskolai tanárok csoportjában számolt 4,55.

A 6.7. indikátor (Az értékelési módszerek alkalmazása során figyelembe veszi azok várható hatását a gyermekek, a tanulók személyiségének fejlődésére) a tanítók csoportjában (5,14) szintén szignifikánsan magasabb érték volt, mint a középiskolai tanárok (4,54)

körében. Ezek alapján úgy tűnik, hogy az óvodapedagógusok és a tanítók a középiskolai tanároknál lényegesen nagyobb mértékben vélik úgy, hogy figyelemmel tudnak lenni a gyermek személyiségének fejlesztésére.

A legnagyobb „távolságot” a tanítók és a középiskolai tanárok között találtuk (LSD teszttel). Ez a két csoport a 6.2., a 6.3., a 6.5., a 6.6., a 6.7. és 6.9. indikátorok teljesítésében is lényeges különbséget mutatott ($p < 0,05$) a tanítók „javára”.

A tanítók és az általános iskolai tanárok véleménye a 6.5. és a 6.6. indikátorok esetében tért el lényegesen (ANOVA, LSD teszt, $p < 0,05$). Mindkét esetben a tanítók csoportja rendelkezett magasabb átlaggal, vagyis ők látják sikeresebben megvalósulni a személyre szabott értékelést és a mérési eredmények szakszerű elemzését és további hasznosítását is.

A 6.7. indikátor (Az értékelési módszerek alkalmazása során figyelembe veszi azok várható hatását a gyermekek, a tanulók személyiségének fejlődésére) esetében az általános iskolai tanárok átlaga 4,95-nak, míg a középiskolai tanárok átlaga 4,54-nak adódott. Statisztikailag szignifikáns eltérést mutatott a két átlag, vagyis az általános iskolai tanárok ezen a területen jobbnak ítélik a teljesítményüket.

A pályán eltöltött idő függvényében vizsgálva az egyes indikátorok teljesítését azt tapasztaltuk, hogy a „Még nem dolgozik” és az „0–5 év” csoportokban az indikátorok átlagai 5,00 alatt maradnak. A „6–10 év”-ben van egy kiugrás. Itt nagyon eltérőek az egyes indikátorok átlagai is, majd „11–15 év”-ben kiegyensúlyozottabbak és a „16–20 év”-től egy-egy indikátor átlaga már az 5,00 egész fölé is emelkedik. Ezek elsősorban a 6.4. és a 6.8. indikátorok, melyek közül a 6.8. a 26–30 évesek körében az 5,50-ot is túllépte (5,65).

Minden korcsoport „hadilábon áll” a 6.6. indikátorral (A gyermeki, a tanulói tevékenység rendszeres ellenőrzésének eredményeit szakszerűen elemzi, értékelésüket rendszeresen felhasználja fejlesztési céljainak, feladatainak kijelölésében), ami a 36–40 évesek korcsoportjában is csupán 4,75 átlagértéket ért el.

A „Még nem dolgozók” csoportjában találjuk a legalacsonyabb indikátorátlagot. Ez a 6.1. (A tantervi tartalmakat a gyermekek, a tanulók egyéni pedagógiai-pszichológiai szükségleteihez is igazodva eredményesen és adaptívan alkalmazza), melynek értéke csupán 4,05-nak adódott.

Statisztikai módszerekkel (ANOVA, Tukey HSD és Dunnett teszt, $p < 0,05$) is alátámasztható mértékben lényeges eltérés a 6.2. indikátornál volt a pályára még nem lépők (4,11) és a már 36–40 éve tanítók (5,08) eredményei között. A pályán már 36–40 évet eltöltők úgy ítélik meg, hogy sikeresebben teljesítik ezt az indikátort. A 6.2. indikátor a változatos pedagógiai módszerek alkalmazásáról szól. Úgy tűnik, hogy az életpályájuk vége felé lévő pedagógusok ezen a területen lényegesen nagyobb tapasztalattal rendelkeznek, mint a pályára még most készülők. Ez felvetheti a kérdést, hogyan lehetne segíteni a pályára készülöket ezen a területen, hogy némileg nagyobb önbizalommal kezdhesék a munkájukat. Esetleg a módszertani repertoárjuk bővítésével?

A 6.8. indikátornál a 26–30 éve már pályán lévők eredménye (5,65) tér el – lényegesen magasabb – a még nem dolgozók (4,84), illetve a 11–15 éve dolgozók (4,93) csoportjainak eredményétől. A 6.8. indikátor azt várja el a pedagógustól, hogy visszajelzései rendszerezettek, egyértelműek és tárgyilagosak legyenek. Úgy tűnik, hogy ezen elvárás teljesítésének magasabb színvonalon történő megvalósítására időre van szükség, a pályakezdők és a „csak” 11–15 éves dolgozók ezt még kevésbé sikeresen tudják megoldani. (A 6–10 éve tanítók eredménye ez alól kivétel.)

A településtípusok szerint képzett csoportok átlagai közötti eltéréseket is megvizsgáltuk (ANOVA, Tukey HSD teszt, $p < 0,05$). Azt tapasztaltuk, hogy a budapesti kitöltők eredménye több indikátornál is lényegesen elmaradt más településtípusokon dolgozókéétól. A 6.2. indikátor esetében a városi kitöltők eredményétől, a 6.5. indikátornál

mind a községi, mind a városi, míg a 6.7. indikátornál a megyeszékhelyi kitöltőktől. Ezek az indikátorok a változatos pedagógiai értékelési módszerek alkalmazását (6.2.), a személyre szabott értékelés (6.5.) és a módszerek hatásának figyelembevételét a gyermekek, a tanulók személyiségének fejlődésére (6.7.) témákat írják le. Ezek alapján úgy tűnik, mintha a fővárosi környezetben kissé személytelenebb lenne a pedagógus-tanuló viszony és ezt nem befolyásolja az sem, hogy milyen munkakörben dolgozik az adott pedagógusok.

Áttekintettük az egyes indikátorok teljesítésének átlagát a szerint is, hogy a kitöltők átestek-e már intézményi önértékelésen.

Mind a 10 indikátor esetében ugyanazt a tendenciát tapasztaltuk. A pedagógusként még nem dolgozók általában ugyanúgy ítélik meg az indikátorok teljesítése/teljesíthetősége szintjét, mint az önértékelésen még valamilyen okból részt nem vett pedagógusok. Tőlük általában sikeresebben teljesíthetőnek vélik az indikátorokat az önértékelésen már 1 alkalommal és még tőlük is inkább az önértékelésen már 2 alkalommal is átesett kollégák. Minden indikátor esetében ez utóbbiak átlaga volt a legmagasabb.

A különbözőségvizsgálat (ANOVA, Tukey HSD teszt, $p < 0,05$) során azt tapasztaltuk, hogy a „Még nem pedagógus” csoport eredménye több indikátor (6.2., 6.4., 6.8. és 6.10.) esetében is szignifikánsan elmaradt a már 2 alkalommal is önértékelt pedagógusok eredményétől.

Az önértékelésen már 1, illetve a már 2 alkalommal részt vettek eredményei a 6.2. (változatos pedagógiai módszerek alkalmazása) és a 6.5. (személyre szabott értékelés adása) indikátorok esetében különböztek lényegesen.

A 2 alkalommal már önértékelt, illetve az önértékelési folyamatban még részt nem vevők csoportjai között a 6.5. (személyre szabott értékelés adása) indikátoroknál és a 6.6. (rendszeres ellenőrzés, az eredményeit szakszerűen elemzése) indikátorok tekintetében volt szignifikáns különbség a 2 alkalommal már önértékelt javára.

Ezek alapján elmondhatjuk, hogy a 6.5 indikátor (személyre szabott értékelés adása) mentén válik el leginkább az önértékelésen való részvétel szerint képzett csoportok eredménye.

A már 2 alkalommal is önértékelt pedagógusok csoportjában a 6.3. és a 6.4. indikátorok erős ($k = 0,766$) korrelációs kapcsolatban voltak egymással. Ez a megfelelő ellenőrzési-értékelési eszközök megválasztását és a személyre szabott értékelést takarja, vagyis az egzakt és ugyanakkor személyre szabott – ez általában szöveges – értékelés együtt járását mutatja.

A tanfelügyeleten értékeltként való részvételnek az egyes indikátorok teljesítésével való összefüggése rapszodikus képet mutatott. A különbözőségvizsgálat (ANOVA, Tukey teszt, $p < 0,05$) során azt tapasztaltuk, hogy a még nem pedagógusok eredménye a 6.1., a 6.2. ($p < 0,01$), a 6.3. és a 6.10. indikátorok esetében marad el lényegesen a tanfelügyeleten egyszer már átesettekétől, illetve a 6.10. indikátornál a tanfelügyeleten még részt nem vevők csoportjának átlagától.

Ez az adat újra alátámasztja a pályára még nem lépők „aggódását” amiatt, hogy nem lesznek majd eléggé változatosak és az adott nevelési helyzetnek megfelelőek a pedagógiai értékelési módszereik, illetve ezek nem lesznek teljes mértékben összhangban a pedagógiai program előírásaival (vagy a pedagógiai ellenőrzési és értékelési rendszert és módszereket nem sikerül majd megfelelően megismertetni a gyermekekkel, a tanulókkal, a szülőkkel).

Korrelációs számításokkal itt is megvizsgáltuk, hogy az egyes csoportokon belül mely indikátorok teljesítése mutat egymással összefüggést. Azt tapasztaltuk, hogy a tanfelügyeleten már kétszer átesettek csoportjában fordultak csak elő egymással korrelációban lévő indikátorpárok. A 6.2. és a 6.3. indikátorok között az elképzelhető legszorosabb ($k = 1$, $p < 0,01$) kapcsolat volt.

A 6.2. és a 6.3. indikátorban is a kulcsszó a „változatos”, mert míg a 6.2. indikátor arról szól, hogy „Változatos pedagógiai értékelési módszereket alkalmaz, a nevelési-oktatási folyamatban céltan alkalmazza a diagnosztikus, a fejlesztő és összegző értékelési formákat”, a 6.3.-ban „Változatos és szakterülete, a tantárgya sajátosságainak és az adott nevelési helyzetnek megfelelő ellenőrzési-értékelési módszereket használ.”

Szintén erős ($k = 0,976$, $p < 0,01$) kapcsolatot tapasztaltunk a 6.9. és a 6.10. (önértékelési képesség kialakulásának segítése, illetve a pedagógiai programmal való összhang) között, illetve mindkét indikátor megengedőbb ($p < 0,05$), de szintén magas szintű korrelációt mutatott külön-külön is a 6.1. indikátorral (a 6.1 és 6.9. ($k = 0,942$), a 6.1. és 6.10. között ($k = 0,879$)) a kapcsolat erőssége. Ezek értelmében kimondható, hogy a tanfolyeuten már kétszer áteső pedagógusok a tantervi tartalmakat a tanuló egyéni szükségleteihez igazítják, ugyanakkor figyelembe veszik és a tanulókkal, szülőikkel ismertetik a pedagógiai programban leírtakat, miközben igyekeznek elősegíteni a gyermekek, tanulók önértékelési képességének fejlődését.

A minősítési folyamaton való részvétel szerint képzett csoportok átlagai között az alábbi eltéréseket találtuk (ANOVA, Tukey teszt, $p < 0,05$): A pedagógusként még nem dolgozó csoportjának eredménye a 6.1., a 6.2., a 6.4. és a 6.8. indikátorok esetében is szignifikánsan eltért – elmaradt – a Mesterfokozatba, a 6.2. és 6.8. területeken a Pedagógus II-be már minősültek eredményétől. Ezek a területek a leginkább gyakorlatiasak, és ez újfent azt erősíti meg, hogy a hallgatók kifejezetten a gyakorlati elvárásokat leíró indikátorok megvalósításától tartanak (itt elméleti és gyakorlati kategóriákat használunk, noha tudjuk azt, hogy az indikátorok a pedagógus kompetenciákban megfogalmazott elvek gyakorlati megvalósulásának leírásai), illetve úgy is magyarázhatjuk, hogy a Pedagógus II-be minősülők 2, a Mesterpedagógusok pedig 4 indikátor esetében határozottan jobbra értékelték a munkájukat, mint a pályára csak most készülő

A 6.8. indikátornál a Pedagógus I. és a Pedagógus II. csoport eredményei is lényegesen különböztek egymástól ($p = 0,012$). Ezek alapján úgy tűnik, hogy „A gyermekek, a tanulók számára adott visszajelzései rendszeresek, egyértelműek, tárgyilagosak” (6.8.) indikátor képes jelezni azt, hogy az adott pedagógus az életpálya melyik szakaszán tart, még nem lépett pályára, vagy már a Pedagógus I. vagy Pedagógus II. fokozatban van-e.

Az indikátorok közötti korrelációt vizsgálva azt tapasztaltuk, hogy a Pedagógus I. fokozatba már minősültek csoportjában a 6.1.-6.2. ($k = 0,717$) és a már jól ismert 6.2-6.3. ($k = 0,735$) indikátorpárok mutattak egymással erős korrelációt.

A Pedagógus II.-be minősülteknél a 6.3.-6.4. indikátorok között volt markáns ($k = 0,721$) kapcsolat. Ezek a változatos pedagógiai módszerek alkalmazását, illetve az (ehhez) szükséges eszközök kiválasztását vagy elkészítését várják el.

A „Pedagógus II.-be és Mesterbe is” minősültek körében is a már jól ismert 6.2-6.3. korreláció ($k = 0,767$) jelent meg.

Összegzésül elmondhatjuk, hogy a pedagógiai értékelés, ellenőrzés témakört leíró kompetenciát a kérdőívet kitöltők nem a legfontosabb kompetenciák között tartják számon. A 6. kompetencia mind a 10 indikátorának teljesítését jó színvonalon valósítják meg, és ezek több esetben is szignifikáns eltérést mutattak az egyes indikátorok között. A legnehezebben teljesíthetőnek a tantervi tartalmak adaptív alkalmazása (6.1.) és az ellenőrzési eredmények szakszerű elemzése, további felhasználása (6.6.) bizonyult, míg a legkönnyebbnek a tanulóknak rendszeres és egyértelmű, tárgyilagos visszajelzések adása (6.8.). A különböző háttérjellemezők alapján képzett csoportok eredményei között statisztikai számításal kimutatható mértékű eltérések is voltak.

Irodalom

- 8/2013. (I. 30.) EMMI rendelet a tanári felkészítés közös követelményeiről és az egyes tanárszakok képzési és kimeneti követelményeiről. <https://njt.hu/jog-szabaly/2013-8-20-5H> Utolsó letöltés: 2023. 01. 20.
- Bánné Mészáros, A. (2022): Pedagógusoktól elvárt ellenőrzési-értékelési feladatok – egy kutatás tükrében. *Iskolakultúra*. **32**. 10. sz., 77–88. Letöltés: <https://www.iskolakultura.hu/index.php/iskolakultura/article/view/44221> (2023. 02. 10.).
- Brassói, S., Hunya, M. & Vass, V. (2005). A fejlesztő értékelés: az iskolai tanulás minőségének javítása. *Új Pedagógiai Szemle*, (7–8). <https://folyoiratok.oh.gov.hu/uj-pedagogiai-szemle/a-fejleszto-ertekeles-az-iskolai-tanulas-minosegenek-javitasa> Utolsó letöltés: 2023. 01. 20.
- Cserné dr. Adermann, G. (2015). Pedagógusok értékelési kompetenciái. *Dunakavics*, 3(2), 5–14. http://dunakavics.uniduna.hu/online_1502.pdf Utolsó letöltés: 2023. 01. 20.
- Eszenyiné Borbély, M. (2018). Pedagógus digitális kompetencia-körkép 2018. 1. rész. *Tudományos és Műszaki Tájékoztató*, 65(12), 627–652.
- Falus, I. (2011, szerk.). *Tanári pályalkalmasság – kompetenciák – sztenderdek. Nemzetközi áttekintés*. Eszterházy Károly Főiskola. http://www.epednet.ektf.hu/eredmenyek/tanari_palyalkalmassag_kompetenciak_sztenderdek.pdf Utolsó letöltés: 2023.01.18.
- Kotschy, B. (2011, szerk.). *A pedagógussá válás és a szakmai fejlődés sztenderdjei*. Eszterházy Károly Főiskola. http://www.epednet.ektf.hu/eredmenyek/a-pedagogussa_valas_es_a_szakmai_fejlodes_sztenderdjei.pdf Utolsó letöltés: 2023. 01. 18.
- Kotschy, B. (2014). A pedagógiai munka értékelése. *Könyv és nevelés*, (4). <https://folyoiratok.oh.gov.hu/konyv-es-neveles/a-pedagogiai-munka-ertekelese> Utolsó letöltés: 2023. 01. 20.
- Lévai, D. (2014). *A pedagógus kompetenciái az online tanulási környezetben zajló tanulási-tanítási folyamat során*. ELTE-Eötvös Kiadó. https://www.elteader.hu/media/2015/05/Levai_D_A_pedagogus_kompetenciái.pdf Utolsó letöltés: 2023. 01. 20.
- Oktatási Hivatal (2019a). *Útmutató a pedagógusok minősítési rendszerében a Pedagógus I. és Pedagógus II. fokozatra lépéshez, 6. módosított változat*. Oktatási Hivatal. https://www.oktatas.hu/pub_bin/dload/kozoktatas/pedminosit/2021/utmutato_a_pedagogusok_minositasi_rendszerben_6.pdf Utolsó letöltés: 2023. 01. 10.
- Oktatási Hivatal (2022). *Önértékelési kézikönyv*. 6., javított kiadás. Oktatási Hivatal. https://www.oktatas.hu/pub_bin/dload/psze/Onertekelesi_kezikonyv_2022.pdf Utolsó letöltés: 2023. 01. 10.

Absztrakt

A pedagógusok felé megfogalmazott szakmai elvárásokat az ún. pedagógus kompetenciák tartalmazzák. Ezek közül a 6. a pedagógiai ellenőrzéssel, értékeléssel kapcsolatos elvárásokat írja le. A 2013-ban bevezetett pedagógus kompetenciák közel egy évtizede határozzák meg a pedagógusok munkáját, így indokoltnak tartottuk ezek kutatását. Munkánk célja az volt, hogy átfogó képet kapjunk a 6. kompetencia indikátorainak teljesítéséről/teljesíthetőségéről. Nem reprezentatív online kérdőíves felmérést végeztünk. Döntő többségében református intézmények pedagógusait, illetve pedagógus hallgatóit értük el, 257 főt. A beérkezett adatokat statisztikai módszerekkel elemeztük (átlag, szórás, ANOVA, korreláció). Arra jutottunk, hogy a 6. kompetenciát a kitöltők nem a legfontosabbak között tartják számon. A 6. kompetencia mind a 10 indikátorának teljesítését jó színvonalon valósítják meg (6-os skálán legalább 4,52-os átlaggal), és ezek az átlagok több esetben is szignifikáns eltérést mutatnak egymástól. A legnehezebben teljesíthetőnek a tantervi tartalmak adaptív alkalmazása (6.1.) és az ellenőrzési eredmények szakszerű elemzése, további felhasználása (6.6.) bizonyult, míg a legkönnyebbnek a tanulóknak rendszeres és egyértelmű, tárgyilagos visszajelzések adása (6.8.). A háttérjellemzők alapján képzett csoportok eredményei között statisztikai számítással kimutatható mértékű eltérések is voltak. Például a 6.5. indikátor esetében (személyre szabott értékelés adása) mind az óvodapedagógusok, mind a tanítók csoportjának átlaga szignifikánsan magasabb érték volt, mint a középiskolai tanárok csoportjában számolt. Azt tapasztaltuk, hogy a budapesti kitöltők eredménye személytelenebb pedagógus-tanuló viszonyt jelez, és ezt nem befolyásolja az sem, hogy milyen munkakörben dolgozik az adott pedagógus. Az indikátorok között közepes és erős korrelációk is előfordultak. A 6.2. és a 6.3. indikátorok között az elképzelhető legszorosabb ($k = 1, p < 0,01$) kapcsolat volt. Mindkét indikátorban a „változatos” a kulcsszó.

Kulcsszavak: pedagógus kompetenciák, indikátorok, ellenőrzés, értékelés